

B88/01 CO:2073399

5 februari 1988

OVERZICHT WESTEUROPEES COMMUNISME/AUGUSTUS - DECEMBER 1987

In een drietal Westeuropese communistische partijen vonden er ontwikkelingen plaats die bij elkaar een typerende staalkaart opleverden van wat er binnen het Westeuropese communisme in het algemeen gaande is.

Om te beginnen was daar het congres van de CPGB, de Engelse CP. Het congres liet zien dat de tegenstelling tussen vernieuwingsgezinde en orthodoxe elementen binnen de CPGB zo scherp is geworden dat deze partij, die al eerder met een afsplitsing ten gevolge van diezelfde tegenstelling te maken kreeg, binnenkort misschien wel met een nieuwe afsplitsing zal worden geconfronteerd. Dergelijke scheuringen en het optreden van splinterpartijen vallen ook waar te nemen binnen bijv. het Finse, het Spaanse en het Nederlandse communisme. Dan was er de Franse CP, die eveneens congres hield. De PCF gebruikte dit om zich te verschansen in een orthodox dogmatische positie die aan vernieuwingsgezinden geen plaats laat en die de verhouding met potentiële bondgenoten, i.c. de socialisten, belast. Vanuit diezelfde positie houdt men trouw de blik gericht op Moskou, waarvan men de politiek van "perestroika" waarschijnlijk evenzeer onderhuids wantrouwt als openlijk prijst. Ook andere orthodoxe CP-en stellen zich zo op.

Een tegengestelde ontwikkeling tenslotte, laat de Italiaanse CP zien. De PCI was door het slechte verkiezingsresultaat van afgelopen zomer genoodzaakt om haar politieke lijn nog eens kritisch te beschouwen. Zowel de meningsverscheidenheid die daarbij naar voren kwam als de uitkomst - voortzetting van de vernieuwingskoers - toonden aan dat de PCI steeds verder gaat met haar aanpassing aan het Westerse democratische systeem.

Aanpassing, dogmatisch isolement of versnippering, doen echter weinig toe of af aan de buitenspelpositie die de CP-en in West-Europa op parlementair-politiek gebied over het algemeen innemen. Hoe marginaal die positie veelal is, bleek - niet voor het eerst - bij verkiezingen in Denemarken, Zwitserland en België. In alle drie landen was het door de communisten behaalde percentage geen zaak van eenheden maar van decimalen.

Op het gebied van de internationale partijbetrekkingen sprongen uiteraard de viering van de 70e verjaardag van de Oktoberrevolutie en de bij die gelegenheid gehouden bijeenkomst van communistische en ander linkse partijen en bewegingen het meest in het oog. Omdat daaraan al apart aandacht is besteed,* wordt op een en ander hier niet nader ingegaan. Rest slechts te vermelden dat in de afgelopen periode de Westduitse CP, ongeveer als hekkesluiter, de betrekkingen met de Chinese CP weer opnam.

*Zie o.m. SBP-Focus A87/33, 23 oktober 1987.

Ontwikkelingen CPGB, PCF en PCI typerend voor Westeuropees communisme in het algemeen

Afgelopen periode vonden er in een drietal Westeuropese CP-en ontwikkelingen plaats die bij elkaar een typerende staalkaart opleverden van wat er binnen het Westeuropese communisme in het algemeen gaande is.

Om te beginnen was daar, in november, het congres van de CPGB, de Engelse CP. Het congres maakte duidelijk dat de allang spelende tegenstelling tussen de orthodoxe elementen, die het partijblad Morning Star in handen hebben, en de op vernieuwing gerichte groep, die het partijbestuur beheerst,* er intussen alleen maar scherper op is geworden.

Zoals bekend, heeft het partijbestuur in het conflict met de orthodoxe vleugel meermalen het wapen van het roeyement gehanteerd. De orthodoxen konden zich dus niet volledig op het congres laten vertegenwoordigen en dat was voor hen de aanleiding om bij monde van de Communist Campaign Group waarin zij zich enige tijd geleden hebben verenigd, een oproep te doen aan de congresgedelegeerden om alle roeyementen die in verband met het huidige conflict zijn uitgesproken, ongedaan te maken. De CPGB-leiding, die in de CCG niet geheel ten onrechte een concurrent ziet en die moeilijk gecharmeerd kon zijn van deze oproep die over haar eigen hoofd heen werd gedaan, was sterk tegen dit voorstel gekant en dat bleek ook voor de meerderheid van de afgevaardigden te gelden. De hiertoe strekkende motie werd met 175 tegen 48 stemmen afgewezen. De partijleiding, die van de kant van Morning Star met niet veel anders dan kritiek en vooral negatie wordt geconfronteerd, besloot verder de breuk met het partijblad definitief te maken door het schrappen van de regel waarin ieder partijlid wordt opgeroepen om "Morning Star te lezen en de verspreiding van het blad op alle manieren te bevorderen". Het voorstel hiertoe werd met een meerderheid van 4 tegen 1 aangenomen.

Was dat al ruimschoots voldoende om een verhevigde voortzetting van het conflict te bewerken, het feit dat het congres de partij nog verder voerde op de ingeslagen koers van vernieuwing - zo werd de totnutoe negatieve houding tegenover de EG gewijzigd - droeg daar eveneens toe bij. Morning Star en zijn aanhang moeten van een dergelijke koers immers niets hebben.

Intussen maakten de hierboven aangegeven stemverhoudingen op het congres duidelijk dat er binnen de CPGB nog altijd een niet onaanzienlijke minderheid bestaat die het niet met de partijleiding eens is of die zelfs orthodox gericht is. Aangezien Morning Star deze groep ongetwijfeld zal blijven bewerken en de partijleiding op haar beurt een compromis met de groep rond het voormalige partijblad uitsluit, is de kans dat de CPGB op korte termijn met een nieuwe orthodoxe afsplitsing te maken zal krijgen, volop aanwezig. Eerder overkwam de partij dit al in de jaren '70 toen een groep die zich afzette tegen de toen als eurocommunistisch aangeduide vernieuwingskoers van de partij, zich afscheidde en de New Communist Party oprichtte. Deze NCP, die overigens nooit meer is geworden dan een minipartij, bestaat nog altijd maar speelt voorzover bekend geen rol in het huidige conflict tussen de eveneens orthodoxe groep rond Morning Star en de CPGB-leiding.

De hele gang van zaken heeft het Engelse communisme geen goed gedaan. De CPGB kampt met financiële moeilijkheden en heeft de afgelopen jaren een aanzienlijk ledenverlies geboekt. De NCP stelt, zoals al opgemerkt, getalsmatig weinig of

*Zie hierover SBP-Focus B85/08, 12 november 1985.

niets voor en de groep rond Morning Star heeft waarschijnlijk een even geringe aanhang. Het blad zelf kan alleen blijven voortbestaan doordat een fors deel van de oplage door Oost-Europa wordt afgenomen.

Een dergelijk beeld van onderlinge tegenstellingen, scheuring en versnippering vindt men niet alleen in het Engelse communisme. Het valt ook waar te nemen onder bijv. de Finse, de Spaanse en de Nederlandse communisten.

Ook de PCF hield in de afgelopen periode haar congres. Het evenement, dat plaatsvond van 2 tot 6 december, markeerde de uitschakeling van de vernieuwingsgezinde interne oppositie en liet zien hoezeer de partijleiding zich verschanst in orthodox dogmatische posities.

De aanloop naar het congres werd gekenmerkt door een scherpe escalatie van het ook in de PCF al heel wat jaren spelende conflict tussen vernieuwingsgezinde krachten en de orthodox gerichte partijleiding rond secretaris-generaal MARCHAIS. Nadat de "renovateurs" al eerder flink terrein hadden moeten prijsgeven - een aantal van hun belangrijkste voormannen voelde zich gedwongen hun functies in de leiding van de partij op te geven - viel de zwaarste klap in oktober. Pierre JUQUIN, voormalig lid van het politiek bureau en het CC van de PCF en geleidelijk naar voren gekomen als de leider van de vernieuwers, maakte toen bekend dat hij geen mogelijkheden meer zag om de partij van binnenuit te vernieuwen. Hij verweet de PCF zich te hebben afgesloten voor de politieke werkelijkheid en stelde zichzelf als vertegenwoordiger van de vernieuwingsgezinde groep kandidaat voor de presidentsverkiezingen van april a.s. waarvoor de partij op dat moment al Andre LAJOINIE had aangewezen. Die handeling, die door de PCF niet geheel onbegrijpelijk als een oorlogsverklaring werd gezien, kwam JUQUIN op het verlies van zijn partijlidmaatschap te staan. De uitsluiting van JUQUIN werd gevolgd door een golf van roeyementen en vrijwillige uittredingen van vernieuwers. Deze "zuivering" leidde ertoe dat het congres, toen dat in december eenmaal bijeenkwam, de bevestiging vormde van de overwinning van de partijleiding op de vernieuwingsgezinde oppositie. Met niet minder dan 99,3% werd MARCHAIS tot partijleider herkozen, terwijl ook de laatst overgebleven vernieuwer in het CC, DAMETTE, niet meer in dit orgaan terugkeerde. De aan het congres voorgelegde ontwerp-resolutie werd op 10 onthoudingen na, met algemene stemmen aangenomen.

In die resolutie werd de orthodoxe koers van de partij nog eens stevig vastgelegd. Dat betekent wat de binnenlandse politiek betreft, vijandschap jegens de Socialistische Partij en het bij die opstelling horende politieke isolement, terwijl op buitenlands-politiek gebied solidariteit met Moskou het centrale geloofsartikel vormt.

Wat het eerste punt betreft, de afwijzing van de "sociaal-democratie", zoals het minachtend heet, impliceert de door het vorige congres al uitgesproken veroordeling van de politiek van het "gemeenschappelijk program" op basis waarvan de PCF tot 1984 met de socialisten samenwerkte. Die samenwerking echter was door de SP misbruikt om rechtse, aan het kapitalisme dienstige politiek te voeren, aldus de huidige PCF, die daarbij haar vijandige houding tegenover de socialisten onder woorden bracht in termen die menig waarnemer aan de taal van de oude klassenstrijd deden denken.

Solidariteit met Moskou heeft er bij de PCF, ondanks perioden waarin de partij soms kritiek op de Sowjet-Unie uitte, altijd diep ingebakken gezeten. De positieve beoordeling van GORBACHEV's perestroika-politiek in het Westen, heeft die pro-Sowjet houding aan de ene kant acceptabeler en gemakkelijker gemaakt maar aan de andere kant levert die algemeen met vernieuwing geassocieerde politiek de PCF-leiding ook problemen op. De betuigingen van instemming met GORBACHEV's vernieuwingspolitiek gaan bij de PCF immers gepaard met een eigen partijlijn die moeilijk als vernieuwingsgericht valt te kwalificeren en dit contrast heeft de geloofwaardigheid van de partij niet vergroot.

Men kan zich, gezien hun repressieve optreden tegenover de vernieuwingsgezinde oppositie in de eigen partij, dan ook afvragen of MARCHAIS c.s. GORBACHEV's perestroika-politiek niet evenzeer onderhuids wantrouwen als zij deze openlijk prijzen. Iets van een dergelijk wantrouwen schemerde door tijdens MARCHAIS' congresrede, toen hij over GORBACHEV's vernieuwingsproces opmerkte: "De beweging is in gang gezet, de hoofdlijnen van de herstructurering zijn aangegeven... Rest de uitwerking. Een tweede fase begint, de moeilijkste, nl. die van de concrete verwerkelijking van de gestelde doeleinden". Dit zich op de vlakke houden valt soms bij andere orthodoxe CP-en ook waar te nemen. De PCF-leiding intussen, mag dan binnen de partij de strijd tegen de vernieuwers in haar voordeel hebben beslecht, straks bij de verkiezingen voor het Franse presidentschap, waarbij PCF-kandidaat LAJOINIE de vertegenwoordiger van de vernieuwingsgezinde groep, JUQUIN, tegenover zich vindt, zal die overwinning zich vrijwel zeker tegen de partij keren. JUQUIN immers - die overigens net zo min als LAJOINIE serieuze kansen heeft - gaat de PCF-kandidaat stemmen kosten. Er waren al opiniepeilingen die hem 4% gaven tegen LAJOINIE 3%. Zo'n resultaat zou na de parlementaire verkiezingen van 1986, waarbij de PCF onder de 10% wegzakte, een nieuwe stap betekenen in het proces van electorale neergang van deze nog niet eens zo lang geleden invloedrijke CP.

Een heel andere ontwikkeling dan bij de CPGB en de PCF valt bij de Italiaanse CP waar te nemen. Bij verkiezingen afgelopen zomer leed de PCI een verlies van zo'n 3% en dat noodzaakte de partij zichzelf aan een kritisch onderzoek te onderwerpen.

Dit onderzoek leidde er in eerste instantie toe dat naast de op dat moment 69-jarige en niet om zijn dynamische uitstraling bekend staande partijleider NATTA, Achille OCCHETTO tot vice-secretaris en daarmee tot tweede man binnen de partij werd benoemd.

In november vervolgens kwam OCCHETTO met een stuk waarin hij vaststelde dat de politieke formules waarmee de PCI in het verleden bondgenoten en regeringsdeelname had gezocht - historisch compromis, democratisch alternatief en links alternatief - niet doeltreffend waren gebleken. Het had dus weinig zin om het daarmee nog weer eens te proberen en daarom deed het rapport van OCCHETTO een nieuw voorstel: de PCI zou zich moeten richten op een program van "institutionele hervormingen" in Italië, waarbij zij samenwerking met de christen-democraten en de socialisten zou moeten zoeken. Ervan uitgaande dat er binnen de Italiaanse samenleving nogal wat eenstemmigheid bestaat over de noodzakelijkheid van hervormingen, zou dit nieuwe alternatief de andere politieke partijen uit moeten dagen en zo het binnenlands-politieke isolement van de PCI doorbreken. Bovendien zou het een eind moeten maken aan de toestand van interne desorientatie en de terugslag waarmee de partij na de verkiezingsnederlaag kampte.

Of een en ander inderdaad het beoogde effect zal hebben, moet worden afgewacht. Vastgesteld kan wel worden dat OCCHETTO's program de partij weer een perspectief gegeven heeft, een koers die althans voorlopig kan worden gevolgd. Belangrijk is dat met die koers de lijn van vernieuwing wordt voortgezet die de PCI al enkele decennia volgt en die de partij steeds verder afvoert van de marxistisch-leninistische dogma's, in de richting van aanpassing aan het Westerse democratische systeem. Hoezeer de PCI inmiddels op een "gewone" politieke partij is gaan lijken, blijkt verder uit de openlijke, ook tijdens de stemmingen in het CC tot uiting komende meningsverschillen bij zowel de benoeming van OCCHETTO zelf als bij het aannemen van zijn program. De ontwikkeling van de PCI blijft op deze manier een experiment dat ook voor andere, m.n. voor de vernieuwingsgerichte CP-en interessant is.

1987 blijft tot eind slecht verkiezingsjaar voor Westeuropese CP-en

Al in het begin en in de zomer van 1987 leverden verkiezingen in verschillende Westeuropese landen de communistische partijen zonder uitzondering negatieve resultaten op.* Dat ongunstige beeld onderging geen wijziging in de laatste maanden van het jaar: bij parlementaire verkiezingen in september in Denemarken, in oktober in Zwitserland en in december in België viel er voor de betrokken CP-en opnieuw weinig eer te behalen.

In Denemarken steeg het percentage van de CP weliswaar van 0,7 naar 0,9 maar een zetel in het parlement leverde dat niet op. In het oude parlement was de partij evenmin vertegenwoordigd. Ook in Zwitserland, waar de CP bij een teruggang van 0,9 naar 0,8% 1 zetel wist te bezetten en in België, waar de CP met 0,8% geen zetel haalde, was het communistische percentage dus geen zaak van eenheden maar van decimalen. Dergelijke resultaten, die men ook bij verschillende andere Westeuropese CP-en vindt, illustreren duidelijk hoe marginaal de parlementair-politieke positie van deze partijen veelal is.

Westduitse en Chinese CP herstellen contact

Afgelopen periode herstelden de Chinese en de Westduitse CP hun betrekkingen. Dat gebeurde begin december, tijdens een bezoek dat de DKP onder leiding van partijvoorzitter MIES aan Peking bracht. Zoals bekend, hebben de Chinezen, nadat zij aanvankelijk eerst alleen met de kritisch tegenover Moskou staande CP-en het contact weer hadden opgenomen, de laatste jaren gestaag aan de hervatting van de relaties met alle Westeuropese CP-en gewerkt. Met het bezoek van de DKP-delegatie is dit proces wel zo ongeveer afgerond.

*SBP-Focus B87/03, 10 juli 1987 en B87/04, 11 september 1987.